

**Kultusz és irodalom:
Kismáriacell búcsújáró helyének irodalmi hatása**

Soósné Dr. Veres Rózsa

Ferences Gimnázium, 2000 Szentendre, Áprily Lajos tér 2.
soos@t-online.hu

Soósné Veres R. (2015): Kultusz és irodalom: Kismáriacell búcsújáró helyének irodalmi hatása. Acta Pintériana, 1, 25-50.

„Ó Máriák,
Besnyőn és Somlyóban és Pócson és Cellben,
Lorettóban, Lourdesban, Fatimában, a Kármelen és Athoson,
Guadalupén és Nagasakiban,
akiknek arca elé ezerével özönlik az emberiség,
és bicskát ránt a csiki legény,
hogy az ő zászlója mehessen a körmenet élén,
és hadra kel a két spanyol falu népe,
hogy az igazi Mária melyiküké, -
Ó Máriák,
míg ti a tömjén lengő magasában
a fogadalmi táblácskák aranyos koszorúja között,
megbújva az ügyetlenkezű hajdani mester századok feketítette vonalaiban,
megértőn mosolyogtok,
ti fakuló fekete Máriák,
tudjátok-e, mik vagytok az emberiségnek?

Ti vagytok a Dallam, a Szín, a Szabadság,
a ritmus eloldó lebegése,
elengedés, magafeledés,
az Ünnepek.

Akik azt hiszik, élnek

*(élnek, hogy dolgozhassanak,
s dolgoznak, hogy élhessenek),
akik tesznek, hogy tegyenek*

*(magot a földbe: szem legyen,
szemet a gépbe: mag legyen,
vetés, aratás - aratás, vetés),
akik vannak, de nincsenek,
(életük úgy folyik el:
sekély és szomorú patak,
világtalan barlang ölének
halálszagú posvány felé) -
akiknek ablaka zárt üvegét
ha megrezzeneti egy véletlenül arra tévedt tudóvész napsugár,
riadtan szegez be a megereszkedett táblát,
mert reszketnek a piros levegő*

*ismeretlen veszélyeitől -
ezeknek a mostoha gyermekeknek,
az alvajáróknak és halvaélőknek,
ó Máriák,
ó búcsúk, processziók, litániák,
rózsafüzérek, érmek, skapulárék,
zászlók, gyertyák, orgona, tömjén,
közös-ének, közös-imádság, egy-élet, egy-halál, egy-Isten, egy Anya,
egyetlen Szépség, -
ti vagytok az élet,
az emberi, isteni élet,
ó igazi Szűzmáriák! -*

*Mert bennetek, ó ügyefogyott Máriácskák,
elfátyolozva, elemberesítve
otthonosan, nekünkvalón lakozik közöttünk Örömiünknek Oka:
az igazi Mária,
akit a művész Isten festett a teremtés vásznára öröktől,
emberek örömeinek,
áhitatul az angyaloknak,
önnön magának gyönyörűségül,
akin az Örök Atya szeme elmosolyodjék,
mint mikor a tökéletes művész a tökéletes műben
dédelgető pillantással simogat végig százszor is egy alakot,
aminek szépsége még neki is titokzatos, -
az igazi, igazi Mária,
akinek Krisztus-simogató tenyerére letette az Isten
mind, ami jót szánt a világnak,
hogy hintse, öntse, ontsa ránk,
a vízözönnél özönből özönnel
édesanyai szíve szerint, -
az igazi, igazi, igazi Mária,
akinek az élő Krisztus,
ülvén az Atyának jobbján felől,
szentsebeinek bíborában,
amikor nagyon elnehezedik a szíve
teméntelen bűneink láttán,
ölébe hajtsa szent fejét
s megengesztelődve ülhessen vissza a mennyi trónra
és irgalommal nézzen újra ránk,
most és halálunk óráján. Amen.”*

SÍK SÁNDOR *Az igazi Mária* című verse a búcsújáró helyek Mária-tiszteletének legmélyebb gyökeréig nyúl: a hívő ember a kegyhelyeken, a kegyképekben, szobrokban, a világ minden táján „*az ügyetlenkezű hajdani mester századok feketítette vonalaiban*” az Isten Fiát karjaiban tartó boldog Édesanyát, az *igazi Máriát* tiszteli. A népi vallásosság csodálatos módon érez rá Mária és az emberi nem között fennálló különleges kapcsolatra. Ősi, az emberi lélekbe írt Mária-tiszteletének az alapja, hogy Ő mindnyájunk legszeretőbb, legszelídebb édesanyja, akinek ölébe újra és újra még a megváltó Krisztus is leszáll a mennyi trónról, hogy bűneink miatt megvigasztalódjon... Mária az üdvösségre vágyók vigasza is, akiben Istennek kedve telt. PROHÁSZKA OTTOKÁR püspök fogalmazta így: Móriában újra megjelent a földön a tökéletes ember, amilyennek Isten eleve elképzelte, akarta, hogy legyen képe-mása. A népi képzelet és művészet sokszor olyan környezetbe állítja Máriát, ahol megközelíthető, úgy ábrázolja, hogy életében az ember a sajátjára is ismer. A kegyhelyek

kultusztárgyaiban így „*elembesítve... nekünk valón lakozik közöttünk Örömnünknek Oka.*” Mária a legfőbb vigasztaló, akire, mint Édesanyára tekint a hívő ember a kereszten szenvedő Megváltó Jánoshoz intézett szavaitól megerősítve: *Íme, a te anyád... Őt „a művész Isten” festette „a teremtés vásznára öröktől, emberek örömének.*” A tudós papköltő mondatába a vízzel finomságával mély teológiai tartalom is sűrítődik: Krisztus és Mária tehát öröktől fogva léteznek az isteni tervben. Isten, *a legtökéletesebb művész* elhatározta, hogy elküldi egyszülött Fiát, szeretete legnagyobb bizonyítékát, mégpedig a bűnbeeséstől függetlenül egy csodálatos világba, s Fiához a legcsodálatosabb Édesanyát gondolta el, a szeplőtelenül fogantatott Máriát.³⁶ Isten gondolatában tehát előbb van karácsony, mint teremtés...³⁷ S amikor elérkezett az idők teljessége, kisgyermekként Mária karjaiba helyezte önmagát, hogy ebben a találkozásban és kapcsolódásban az embert örök és végső céljába, az üdvösségre elérkezni segítse. Az égi honba vágyó ember legbiztosabb vezetője is az Édesanya, akinek hétfájdalmú élete a hit engedelmisségében a boldogság örök példázata. SZENT II. JÁNOS PÁL pápa szavaival: *„A különböző népek és nemzetek közül azok, akik a földön nemzedékeken át hittel fogadják Krisztusnak, a megtestesült Igének, az Üdvözítőnek titkát, nemcsak hogy tisztelettel fordulnak Máriához és bizalommal járulnak Hozzá, mint anyához, hanem az Ő hitéből erőt is merítenek saját hitükhöz. És pontosan ez az élő részesedés Mária hitében teszi Őt jelenvalóvá az Egyháznak, mint Isten új népének zarándokútján, az egész földkerekségen.”*³⁸

Mária *„az angyali üdvözlés percétől jelen van az Egyház küldetésében,”*³⁹ Isten népének a hit világosságához vezető útján. Hatása sokféle módon mutatkozik meg. Ilyen az a sok szentély, *„Besnyőn és Somlyóban és Pócson és Cellben, / Lorettóban, Lourdesban, Fatimában ... a Kármelen és Athoson, Guadalupén és Nagasakiban,”* amelyet az egész világon a századok folyamán a keresztény hit emelt. Ilyenek azok a helyek is, ahol Máriától üzenetet kaptunk, mint Lourdes és Fatima. Ilyenek a *„búcsúk, processziók, litániák, rózsafüzérek, érmek, skapulárek, zászlók, gyertyák, orgona, tömjén, közös-ének, közös-imádság.”* A hit és a Mária-tisztelet sajátos földrajza felöleli mindazokat a helyeket, ahol a hívők egyes zarándokcsoportjai keresik az Isten anyjával való találkozást, hogy anyai jelenléte erősítse az ő hitüket is.⁴⁰

A Mária-kegyhelyekre tartó búcsújárás és zarándoklat a katolikusság egyik legmélyebb élménye, nem csak a bűnbánat ünnepélyes kifejezése⁴¹ a test imájával, hanem annak a lélektapasztalatnak is a megvallása, hogy Máriával a zarándok, a homo viator religiosus Krisztusig érhet el a mérhető és a lélek szerinti időben is. Hozzá, aki az *„Út, az Igazság és az Élet”*(Jn 14, 6).

A Mária-tisztelet a katolikus vallásban központi helyet kap, *„a helyes katolikus vallásosság ismertetőjele. Ez teszi vallásosságunkat igazán Krisztusra irányítottá.”*⁴² Az Egyház a kultusz hasznosságát, szükségességét is kiemeli és a liturgiában is kifejezi, de túlzásai és szélsőségei ellen mindig is küzdött. A helyes tisztelet megfogalmazásakor gyakran idézi AQUINÓI SZENT TAMÁST, aki teológiai főművében⁴³ a Krisztusról szóló részben tárgyalja az Isten anyjáról szóló tanításokat,

³⁶ REDEMPTORIS MATER. Szent II. JÁNOS PÁL PÁPA enciklikája: A Boldogságos Szűz Máriáról a zarándok Egyház életében. Szent István Társulat, Budapest, 1987. fordította: Kiss László. Az eredetivel egybevetette: Diós István (1995)

³⁷ BARSÍ BALÁZS: És az Ige testté lőn. Budapest, 2008. 30.

³⁸ REDEMPTORIS MATER. Szent II. JÁNOS PÁL PÁPA enciklikája: A Boldogságos Szűz Máriáról a zarándok Egyház életében. Szent István Társulat, Budapest, 1987. fordította: Kiss László. Az eredetivel egybevetette: Diós István (1995)

³⁹ Uo.

⁴⁰ Uo.

⁴¹ Adatok a magyar búcsújárás néprajzához. In: Ethnographia, L/3-4. 1939. 193-200.

⁴² Éneklő Egyház 1985. 788.

⁴³ Summa Theologiae. A teológia foglalatja. Telosz, 1994.

bizonyítván, ha egy tanítás Krisztus méltóságát csorbítja, el kell utasítanunk még akkor is, ha az a Szűzanya méltóságát öregbítené.⁴⁴

A Szűzanyát a fölséges Isten nagyon sok kiváltsággal halmozta el. Tisztelete koronként és népenként változott is, aszerint, hogy melyik kiváltsága került előtérbe. A görögök a Theotokost, az Istenszülőt, a középkorban az Irgalmasság Anyját, a török harcok idején a Keresztények Segítségét tisztelték. A magyarság „szellemi templomában” leginkább a mennybevitt és a világ királynőjévé koronázott, „*napba öltözött*,” tizenkét csillaggal ékesített Szűzanya alakját övezte különös kultusz.⁴⁵ De istenanyasága, irgalmassága, segítőkészsége, fájdalmai, szeplőtelen fogantatása is olyan titok és valóságos érték, mely a vallásos magyar lelkület megnyilatkozására készlet. Minden titok beleolvad a katolikus magyarság századok alatt épült, *mélygyökerű szellemi templomába*, mind drágakövéként ragyog Boldogasszony anyánkon, a Magyarok Nagyasszonyán, királynőnkön, nemzetünk patrónáján.

⁴⁶

A katolikus hit lényegéből fakadó, bibliai hivatkozásokra épülő *Mária-tiszteletnek* különböző formái alakultak ki. Megnyilvánulásai az imádságok, ünnepek, napok, hónapok, évek, följánlások, a szent liturgia, az egyéb formák között a skapuláré, a csodás érem, a képek és szobrok, valamint a Mária-kegyhelyekre vezető *búcsújárás*. A kultusznak ez a sokféle formája, lélekformáló élménye számos módon testesül meg a lelkiségben, a népi költészetben, az egyházi énekköltészetben, éltetője a művészeteknek, az irodalom vallásos-szakraális-spirituális vonulatot gazdagító műveinek is.

Egy nagy személyiség irodalmi megidézésének, alakja életre keltésének sok oka lehet. A személyes érintettségen túl a lét-és lélekérdekű irodalmat szolgáló alkotó gyakran emel olyan kimagasló személyiséget művébe, aki egyszersmind jelkép, emberideál, erkölcsi példa, mindenkori erőforrás a közössége számára is. Lehet azonban alkalmi, aktuális indítéka is - akár egy-egy nevezetes esemény, évforduló - a költői művekbe foglalásnak. Történelmi hőseink, nagy egyéniségeink gyakran egy-egy válságos időszakban éppen a nemzeti lét és megmaradás valamilyen fontos követelményére figyelmeztetnek, a tette kész hazafiságra, önvizsgálatra mozgósítanak, szellemi erőforrássul szolgálnak, a nemzeti öntudatot megalapozó önismeretet munkálják. Jézus Krisztus élete és tanítása, a Szentírás nagy alakjai, a bibliai történetek, a szentek csodatettei is kiapadhatatlan kútforrásai a szó példázat erejével élni tanító művészetének is. Igaz ez nem csak a középkor szinte kizárólag egyházi rendeltetésű, vallásos irodalmára, hanem a - bergsoni szóhasználattal - „*szent valóság*” széthullása után a *szakraális, spirituális, istenkereső, léleknemesítő* irodalomra is, mely sokszor a reményvesztettség idején a személyes és közösségi gondok transzcendens távlatba helyezésével próbál a mindenkori mértékre válaszokat találni, kiutakat keresni, lelket vigasztalni, hitet ébreszteni.

A *Szűzanya* alakjának szépirodalmi ábrázolása, megidézése is mindig időszerű és jelképes értelmet kapott, tisztelete a művészetek kimeríthetetlen kincstára. *Szűz Mária* életével halhatatlan példája a hitnek, igenjében az Isten iránti teljes bizalomnak és odaadásnak, az anyai szeretetnek. Ő az, aki égi erővel vigasztal, kérésekben megsegít egyént és közösséget is.

Ha felnyitjuk a vallásos magyar nép irodalmának könyvét, annak majd minden oldalán ott találjuk a tiszteletre méltó Szűzanyát, akihez a magyarság mélységes kapcsolattal kötődik. Az égi és földi anyához, a Szűzhöz és a Szűzről dicséretet szólnak, alakját az evangéliumokból és a szent hagyományokból újra rajzolják, legendák tükörcserepei idézik, himnuszok magasztalják. Papköltők és világi alkotók, neves tollforgatók és laikusok szólítják meg, segítségül hívják hatalmát a nemzeti

⁴⁴ BADALIK BERTALAN: Istennek Szent Anyja. Szeged. 1991. 286.

⁴⁵ KOVÁCS L. P. BÁNK: Magyarok Nagyasszonya. <http://www.kovacsbank-ofm.com/magyaroknagyasszonya.html>

⁴⁶ Uo.

történelem viharaiiban és az egyéni fájdalmaik orvoslásában. Megjelenik a vallásos népköltészetben, a ponyvairodalomban mint a magyar asszonyok eszményképe, akihez igazították életüket, örömben, bánatukban az övét látták megisméltódni, társukká fogadták.

Magyar nyelvű irodalmunkban az *Ómagyar Mária-siralom*tól kezdve születtek máriás énekek, versek, könyörgések és himnuszok Isten anyjához és anyjáról. A Szent Szűz életéről, az üdvtörténetben és a magyarság történelmében betöltött szerepéről szóló versek költészetünk aranyfonalára fűzhetők. Különös az a szakrális anyakép, mely századok magyar líráján végigvonul, kezdve JANUS PANNONIUS latin verseitől a magyar nyelvű költészet szép darabjaiig. Utalhatunk PETŐFI SÁNDOR, ADY ENDRE, JUHÁSZ GYULA, KOSZTOLÁNYI DEZSŐ, DSIDA JENŐ, JÓZSEF ATTILA, RADNÓTI MIKLÓS, REMÉNYIK SÁNDOR, MÉCS LÁSZLÓ, HARSÁNYI LAJOS, NAGY LÁSZLÓ, WEÖRES SÁNDOR, SARKADY SÁNDOR, CSANÁD BÉLA, PUSZTA SÁNDOR, JUHÁSZ FERENC, NAGY GÁSPÁR, UTASSY JÓZSEF anya-verseinek szakrális-spirituális motívumaira, máriás jellegére.

A *zarándoklétnek* a búcsújárásban újra és újra megtapasztalt mély lelki élménye a kezdetektől fogva ihlető forrása a művészeteknek és az irodalomnak is. A búcsút járó ember egy-egy szent hely szakrális erejének tapasztalatát, történetét *vallásos népi olvasmányokban, ponyvákban, aprónyomatványokon, énekes-és imafüzetekben, imalapokon, szentképeken*, gyakran kézzel írt formában adta tovább. A szövegek többsége *imádság, ének*, a kegyhelyen tisztelt személyről szóló, hozzá köthető *legenda*. Az összeállítók és a szerzők rendszerint búcsúvezetők, szentemberek, zarándokok, laikus tollforgatók. A főképp énekelhető, verses szövegekben jellegzetes a szóhasználat, a képgazdagság, az érzelmekre ható, misztikus elmélyülést segítő szándék. A Mária-kegyhelyekhez köthető szövegekben gyakran kap hangot az egyéni és közösségi gondok együttes orvoslásának kérése, beiródik a nemzeti történelem, visszatérő a krisztusi élettörténettel való párhuzamállítás, a Máriához, a magyarok legfőbb pártfogójához szóló fohász.

A szépirodalom szövegalmazába tartozó, szakrális dimenziójú, egyéni hangvételi *máriás versek* hasonló tematikával jellemezhetők: rendszerint bemutatják a hely eredettörténetét, a csodákat megörökítő legendákat, a nevezetesebb eseményeket, a kegyhelyhez fűződő szokásokat. Közös vonásuk, hogy általában dominál az elbeszélő jelleg, visszatérő a párbeszédesség, a balladai homály, a szaggatottság és a töredezettség a kimondhatatlan megragadásának lehetséges eszközeként. Jellemző műfaj a *kérő-hálaadó imádság*, mely kötelező elemeket és állandósult szerkezetet mutat: megszólítás, kérés, indoklás, retorikus érvelés a kérés jogossága és a megszólított hathatós segítsége mellett, könyörgés a kérés teljesítéséért. Benne az imádságot mondó gyermeki bizalommal fordul Isten anyjához annak a végrendeletnek megfelelően, amit Krisztus a Golgotán adott: *Íme, a Te anyád...*

Jellemzőnek mondható, hogy ezekben a szövegekben a *vallásos-erkölcsi üzenet* elsőbbséget kap a megformáltsággal szemben. Sok vers létrejöttében ugyanis elsősorban nem esztétikai szempontok domináltak, az alkotó az esztétikumot rendszerint meghatározott cél elérésének, tartalmi és stílári eszközökkel adott morális, teológiai és vallási tartalmak terjesztésének, meggyökereztetésének a szolgálatába állítja. A versek legtöbbször abból a meggyőződésből született, hogy az irodalom olyan tartalmak hordozója is lehet, melyek egy közösség lelki-szellemi-erkölcsi életét is alakíthatják. Sok esetben tapasztalható, hogy egy-egy alkotásban a művészi és az emberi rang mértéke nem mindig fedi egymást. A szövegek közül néhány a hitgyakorlás részévé is vált, de a szépirodalmat gazdagító írások általában ilyen szerepet nem töltek be, jóllehet sokak számára a megtérésre és a keresztényibb életre fölszólító sürgetésként is hatottak, hitet ébresztettek, kegyelmet közvetítettek, lelket tápláltak.

A *búcsújárás*, a zarándoklat is a magyar irodalom kincstárát gazdagító lehetőség. Legismertebb búcsús verseink neves alkotók művei: SÍK SÁNDOR Az andocsi Máriához, ADY ENDRE A pócsi

Máriához, BERDA JÓZSEF a csobánkai kegyhelyen tisztelt Asszonyhoz, JUHÁSZ GYULA a szegedi „Szeröcsen Máriához”, a hétfájdalmú Szűzhöz írt költeményt. BERDA JÓZSEF a mátraverebélyi „jó asszonyhoz” fohászodik gyógyulásért. BITTEI LAJOS A solymári Máriához c. versében egy misztikus találkozást örökít meg, TAKÁTS GYULA A sümegi csodatevő Máriához a föld békéjéért, a „magyar csodáért” imádkozik, BÉKÉS GELLÉRT⁴⁷ fohásza a háború után száll a Szűzanyához, segítségét esdve. A csíksomlyói Napba öltözött asszonyhoz, Babba Máriához szépséges versek megszámlálhatatlan sora szól.⁴⁸

Celldömölk ősi búcsújáráhelye is számos vers ihletője. A helységet körülölelő táj, a Kemenesalja különös, megigéző szépségű területe hazánknak. Üdezőld dombjai, dúsan termő lankái, színpompás völgyei a Teremtő titkainak beszédes ajándékai. A derű beragyogta táj szinte önkéntelenül is megszólítja a lelket.

Kemenesalja irodalmunk nagy alakjainak is a szülőföldje, tájhazája, ihletadó, költészetet fakasztó forrása. Itt élt és alkotott BERZSENYI DÁNIEL, a „magyar Horác”, a „niklai remete,” Dukában született a „magyar Szapphó”, első költőnőnk, DUKAI TAKÁCS JUDIT, valamint ZÁDOR (STETTNER) GYÖRGY. Egyházashetye szülötte KUNOSS ENDRE, a bányászhimnusz szerzője. Alsóságon töltötte életének legtermékenyebb éveit a tudós KRESZNERICS FERENC, a XIX. század neves szótárírója. Felső-Kemenesalján, Csöngén honos középbirtokos családból származik WEÖRES SÁNDOR. Nemeskeresztúron, nagyszüleinél töltötte legkedvesebb nyarait BERTHA BULCSU, a közeli Iszkázon – a Kemenesalja peremén – született NAGY LÁSZLÓ.⁴⁹

HAMVAS BÉLA is csodálattal szemléli ezt a tájat, s művészi tehetségeket termő titkát a dalos mediterrániummal való szellemi rokonságában látja. „*A délnyugati sarok legközelebbi rokona nem Somogy, hanem Provence és Isztria és Dalmácia, és közelebb áll Attikához, mint Gyórhöz vagy Fejérhez. Kemenesalja fővárosa nem Budapest, hanem Athén. Odatartozik, nem nyelvben, vagy szokásban, vagy vér szerint, hanem ennél fontosabb és lényegesebb rokonság, géniusza szerint. A helynek valami rokonsága van az arannyal, amit a mediterrán vidéken csak Provence-ben látni, néhol a kis-ázsiai partokon és Nagy-Görögországban. Nemcsak a napfényben van. Ha az ember a Somló déli oldalán a szőlők fölött leül a világosbarnán égő, porrá vált vulkáni láván, lenéz a völgyre, a tenger hiányzik csak, hogy Dél-Olaszország legyen. A levegőben arany szemcsék csillognak, mint a dalmát szigetek között a mistralban és ebben a tündöklésben érik a szőlő. Az édes sziréni fény még az ételek ízében is benne van. A nyugati hang kicsit érdes, az északi homályos, az erdélyi töredezett. Ez a hang itt napos és csengése rokon a szentgyörgyhegyi bor csillogásával. Az egész országban ez az egyetlen hely, ahol az ember tudja, hogy az élet akkor magasrendű, ha művészi.*”⁵⁰

E miszticizmussal átitatott helyen áll a magyarság Mária-tiszteletének egyik legszeretettebb ősi szentélye, a *kiscelli kegytemplom*. A dömölki bencés apátság területén az idők során gazdag szakrális irodalom virágzott ki, a kegyhelyismertetőkön kívül lelkeségi, hitbuzgalmi irodalom darabjai, ponyvák, imalapok, szöveges szentképek láttak napvilágot.

Az áhítat a vallásos-szakrális szépirodalomban is fölfakad. A szövegek szerzői között találunk neves papköltőket (SZÉKELY LÁSZLÓ, HARSÁNYI LAJOS), tudós teológusokat (VANYÓ TIHAMÉR, MAGASI ARTÚR), virtuóz lírikust (WEÖRES SÁNDOR), kortárs költőt (KUPI HARANGOZÓ MIKLÓS), az

⁴⁷ Alsóvárosi búcsú a háború után

⁴⁸ Gazdag versválogatást tartalmaz a *Csíksomlyó hazavár* c. antológia. Válogatta és összeállította D. BRAUCH MAGDA. Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2008.

⁴⁹ MAJTHÉNYI LÁSZLÓ: Egyházashetye. Bp. 2002. 10.

⁵⁰ HAMVAS BÉLA: Az öt géniuszt – A bor filozófiája. Életünk-könyvek, 1988. 20.

alkalom és a lelki élmény ihlette tollforgatót (KOVÁCS SÁNDORNÉ). A versek közös vonása, hogy a sorokba beleíródik a szent hagyomány, visszaköszönnék a zsoltárok, a himnuszok szavai és képei, újramondva föltűnik a vallásos népénekek, imádságok fogalomtára is.

Hit és költészet egymást erősítő szép kapcsolatát is példázza, hogy LANCSICS BONIFÁC (1674-1737) szombathelyi születésű bencés szerzetes nem csak a török időkben elpusztult kegyhely történetében hozott fordulatot, hanem a később bőséggel termő szakrális-spirituális költészet szárba szökkenése is az ő nevéhez kötődik. Ő a költője a katolikus magyarság *Boldogasszonyt* megszólító himnuszának. Az ének egyik legrégebb, Pannonhalmán őrzött kéziratában olvashatjuk: *Melodia De beata Virgine Habet Notam Propriam*, vagyis a Boldogságos Szűzről szóló éneknek saját dallama van. A tíz versszakból álló himnusz a bencés Szoszna Demeternek kéziratot énekeskönyvében szerepel, a szövegét akrosztikon díszíti, mely a szerző azonosítását segítette. A versszakok kezdőbetűit összeolvasva ugyanis a *BONIFÁCIUS* nevet kapjuk. Népekké válva szövegében is többször változott, s elterjedését mutatja, hogy 1793-ban Vácott már „nationalis cantioként”, azaz nemzeti énekként emlegették.

*„Bóldogasszony Anyánk régi nagy Pátrónánk:
nagy inségben lévén így szóllamlik hazánk:
Magyar országrúl, Pannóniárúl,
ne feledkezzél el árva magyarokról. ”*

LANCSICS BONIFÁC ⁵¹ jószágkormányzóként 1725-től haláláig megállította az apátság gazdasági hanyatlását, s ezzel párhuzamosan a kegyhelyhez kötődő Mária-tiszteletet is igyekezett felújítani. Idejöttének évében, 1725-ben - Nagyboldogasszony napjára – ünnepélyes zárandoklatra hívta Kemenesvidék papjait és híveit. LANCSICS BONIFÁC 1737 tavaszán halt meg, a dömölki romtemplom alatti sírboltban nyugszik.

A dömölki kegyhely és búcsú máig ható története KOPTIK ODÓ (1692-1755) bencés szerzetes működésével indult. Pappá szentelése után a világhírű zárandokhely, Máriacell kegytemplomának gyóntatópapja volt, majd a salzburgi egyetem tudós tanára lett. Rendi előjárói egyetemi kollégiumok céljára végzendő külföldi gyűjtéssel bízták meg. Adománygyűjtő útján - 1736-ban – ért Magyarországra, ekkor találkozott SAJGHÓ BENEDEK pannonhalmi főapáttal, aki pár évi ismeretség után, 1739-ben kinevezte dömölki apáttá. KOPTIK 1739. július 9-én érkezett Dömölkre, ahol három szerzetest és nyomorúságos körülményeket talált. Máriacellből magával hozta az ottani *kegyszobor* hiteles másolatát, amelynek a Ság-hegyen próbált hajlékot biztosítani. Ez a terve nem sikerült. Végül is az ősi monostor-templomtól keletre, a régi pápai országút mellett épített fel egy fakápolnát és abban helyezte el a kegyszobrot. A kápolna és a földbe vájt remetekunyha mellett egy kutat is ásatott. Munka közben a kút szájából egy nagy kő esett a mélyben dolgozó kőműves fejére, ám a kőműves mégis meggyógyult. A következő években - tagadhatatlanul a kútásó csodás gyógyulásának hírére - zárandokok százai érkeztek a kegyszobornak otthont adó fakápolnához, ahol további gyógyulások és imameghallgatások történtek. Ezek magyarázzák, hogy a győri püspök 1745-ben a szobrot „*kegyelminek és csudatevőnek*” nyilvánította. 1744-45-ben a szombathelyi zárandokok a régi fából épült kegykápolnát kőből újjáépítették, és új oltárt is állítottak bele. KOPTIK kérésére a győri püspök 1745. november 21-én ünnepélyesen helyezte el a kegyszobrot a megújított kápolnában. Végleges helyére, a felépült kegytemplomba 1748. szeptember 15-én ezrek kíséretével vitték át.

⁵¹ Kéziratot életrajzát őrzi a Pannonhalmi Főapátság Levéltára, Fasc. 83.

KOPTIK ODÓ szerzteágazó *irodalmi munkássága* a kiscelli kegyhelyhez is kötődik. A kiadott nyomtatványai többségében kis terjedelműek, hírlevelek, ponyvafüzetek, gyónócédulák, szentképek, illetve egy német nyelvű mirákulumos könyv. Ezek közül mindössze 11-ről volt tudomása PACHER DONÁTnak,⁵² aki a kiadványok egy részét személyesen látta, másokról csak a cím és a megjelenés ténye volt ismeretes. Megemlíti egy ismeretlen című magyar nyomtatványt, mely 1748-ban, Győrben jelent meg, magyar énekeket, imákat közölt, s utánuk történeti jegyzetek voltak. A kéziratok mirákulum-feljegyzéseihez pedig a kegyszoborról írt *latin nyelvű disztichon* kapcsolható.⁵³

MÁRIA TERÉZIA 1777-es rendelete alapította meg a szombathelyi püspökséget, amelyhez Kiscellt és egész Kemenesalját is osztották. Szombathely új püspöke, SZILY JÁNOS 1780. szeptember 10-én nagy ünnepek között szentelte fel a kiscelli templomot, a búcsújáráshelyet pedig kiváltságokkal tüntette ki. A II. József halála után újra meginduló búcsújárásnak PAUSZ AMAND, a későbbi házfőnök adott lendületet az 1797-ben kiadott „*Kiscelli Zarándok*” című művével. A könyvecske nem csak megismertette a búcsújáráshely történetét, hanem a zarándoklat lelki életben betöltött szerepét is tisztázta.

A kegyhely történetének kiemelkedő eseménye 1948. szeptember 12-ére esett. Ekkor ünnepelték a kegytemplom 200 éves jubileumát. Az ünnepségen jelen volt MINDSZENTY JÓZSEF *bíboros*, esztergomi érsek, Magyarország hercegrímása is, aki nagy hatású beszédet mondott.

Az irodalmi anyagból válogatva a legismertebb szöveg, Kiscell himnusza kívánczik az első helyre. Szövegét SZÉKELY LÁSZLÓ (1894-1991) római katolikus pap, költő, Vas megye nagy műveltségű poeta doctusa írta az 1940-es években.⁵⁴ Életét az irodalom a papi szolgálattól elválaszthatatlanul kísérte végig. A művészet eszközeivel is „kereste az Isten országát,” az irodalomban is kutatta azokat a lehetőségeket, melyekkel a lelkek épülésén munkálkodhatott. Emberi és írói nagyságát mutatja, hogy a megjelentetés reménye nélkül is írt egész életében. Alkotóként és szervezőként a két világháború közti Szombathely irodalmi életének meghatározó egyénisége volt. Elnökként vezette az akkoriban megalakult Kultúregyesület irodalmi szakosztályát, majd az ebből létrejött Faludi Ferenc Irodalmi társaságot,⁵⁵ írásai jelentek meg a Vasi Szemle és az Írott Kő c. lapban, amelyben elsősorban a megye íróit szólaltatta meg. Elemző műkritikáit nemcsak a vasi lapok, hanem a Katolikus Szemle, a Magyar Kultúra és más országos kiadványok is közölték. Irodalmi

⁵² PACHER Donát: A Dömölki Apátság története. Budapest. In: A pannonhalmi Szent-Benedek-Rend története. 12/A kötet. Szerkesztette: SÖRÖS Pongrácz. 1912. 253-254.

⁵³ Koptik munkásságáról, irodalmi tevékenységéről, műveinek lehetséges csoportosításáról TÜSKÉS Gábor-KNAPP Éva: Népi vallásosság Magyarországon a 17-18. században. Budapest, 2001. 320-332.

⁵⁴ Budapesten született 1894-ben, ott is érettségizett. Teológiai tanulmányait Innsbruckban végezte, itt szerzett doktori fokozatot is. 1918-ban szentelték pappá, főbb szolgálati helye Zalaegerszeg, Rábakovácsi, Kőszeg volt. 1950 után Kőszegről Győrvárra került, majd több mint két évtized papi szolgálat után Gasztonyba. 1991-ben Székesfehérvárott halt meg. Műfordítással (*Énekek éneke. A bibliai könyv költői fordítása*. Rákospalota, 1934. *A lelki élet magaslatain*. (1. *B. Camilla Varani élete*; 2. *Folignoi Szt Angela élete*; 3. *Cortonai Szt Margit élete*) Írta Johannes Jörgensen. Ford. Pápa, 1938. *Jób könyve*, Bp. Szent István Társulat, 1942.) egész életében foglalkozott, így adta ki *Jób könyvét és az Énekek énekét*, melyet Weöres Sándor méltatott. Elmélkedései, szentbeszédei bölcs gondolataikkal, megszerkesztettségükkel, tiszta magyarságukkal a műfaj példái voltak. Elbeszélő költeményeiben a magyar nyelv és a klasszikus versformák művésze maradt, epigrammaiban pedig az önirónia és az emberi bölcsesség nyilatkozik meg. Lelki olvasmányai a műfaj legjobbjai közé tartoznak. A nehéz teológiai okfejtések helyett a Szentírás sorait érzékletes példákkal, ízes, szép nyelven magyarázza. Több mesekönyvet is írt, helytörténeti és néprajzi munkái, prédikációi várnak mind a mai napig közreadásra. 1982-ben, az Ecllesia kiadásában Majsai Mór *Boldogasszony anyánk* című művével egy kötetben jelent meg *Íme, a te anyád* címmel az a verses elbeszélése, amely a Szent család történetét mondja el. Ekkor készült el a Szent Mártonról és az Alexandriai Szent Katalinról szóló legendája is. Utolsó könyve, *a Szolgáló költészet* saját kiadásban látott napvilágot 1985-ban.

⁵⁵ BÁRDOSI NÉMETH JÁNOS: *Utak is útítársak*. Szombathely, 1975.

munkásságának elismerésül a Szent István Akadémia 1932-ben tagjai közé választotta. A húszas évek közepétől jelentek meg verseskötetei Szombathelyen, a Martineum nyomda kiadásában.⁵⁶

Lírája költészetünknek abba a vonulatába illeszkedik, amelyet Mécs LÁSZLÓ, SÍK SÁNDOR és HARSÁNYI LAJOS, a katolikus líra megújítására törekvő kortárs papköltők neve fémjelez. Verseit, ahogy korának papköltői is, az „éhező szívek lelki táplálékának” szánja. Stílusán egyaránt érződik a klasszikus magyar irodalomnak, a népköltészetnek és a századforduló modern lírájának a hatása. SZÉKELY LÁSZLÓ szakrális szövegével énekeljük a *Hozsanna* 49, 50, 51, 159, 223. számú és az *Éneklő Egyház* 252. énekét.

Időben előre haladva a költő-lelkipásztor figyelme egyre inkább az esendő embertársak felé fordult, versei a szenvedőket és szegényeket átölelni akaró testvéri szeretet lírai dokumentumai is lesznek. A vasi tájra is beköszöntő szegénység és a nyomorúság konkrét ábrázolása mellett egyre több versben kapott hangot majd a belső megtisztulás és a folyamatos megtérés szükségessége is. Líráját legtalálébban RÓNAY GYÖRGY jellemezte: „*Költői magatartását leginkább talán egy népi ihletéseknek engedő középkori freskó festőjéhez lehetne hasonlítani mind tiszta, világos, szép színei, mind áhítatos, naiv vonalvezetése, mind mesterkéletlen kompozíciója révén. Friss, üde, a legjobb értelemben „népi”, vagyis a népi képzeletjárásra és szemléletre, hagyományokra megy vissza, anélkül, hogy bármiféle folklórismus mesterkélttségébe esnék...*”⁵⁷

*Celli himnusza*⁵⁸ is ezeket a sajátosságokat mutatja, a vallásos népénekek fogalomtárával, képi világával, a himnuszok megszólítás-kérés-indoklás-záró fohász-könyörgés szerkezetével. A versben a művészi lélek ihletését a vallásos lélek ihletése erősíti meg, a szakrális textust azonban a hívő ember szentelte meg azzal, hogy himnusznak fogadta el. Gondolatmenete és érvelése révén a magyar Mária-versek sorába illeszkedik. A Szűzanya a magyarok Édesanyja és oltalmazó Királynéja, irántunk érzett különös szeretetét a nemzeti történelemben sokszor megmutatta, ezért minden bajban fordulhatunk Hozzá, nem csak személyes gondunk megoldásáért, hanem a nemzet bajainak orvoslásáért is. A kiscelli Szűz irgalmas közbenjáró, jósága bizonyosága ez a hálaének, mely egyéni és nemzeti könyörgésbe vált: „*Tekintsd meg sorsunkat, lásd meg baját-búját, Változtasd békére benső háborúját... emeld ki a vészből süllyedő hazánkat.*” SZÉKELY LÁSZLÓ versét UHLÁR GYULA⁵⁹ karnagy szakrális zenéje tette ismertté, a kegyhely himnuszává.

*Ó kiscelli Szent Szűz, ó szép Boldogasszony!
Engedd, hogy jóságod bennünk dalt fakasszon.
Téged dicsóítunk, Téged áldva áldunk,
Téged királynékká újból kikiáltunk.
Ó kiscelli Szűz Mária, édesanyánk, pátrónánk,
Oltárodról kegyes szívvel nézz le ránk.*

⁵⁶ *A szirtnek álma van*, 1929. *A parton ülők panasza*, 1932. *És a mi lelkünk nyughatatlan*. 1934. *Sziromeső* 1937.

⁵⁷ RÓNAY GYÖRGY levele Székely Lászlónak.

⁵⁸ SZÉKELY LÁSZLÓ: *A kiscelli Szűzanyához*

⁵⁹ UHLÁR GYULA kántortanító és karnagy, Esztergomban született 1891. november 24-én és Celldömölkön halt meg 1955. április 20-án. Tanítói és kántori oklevelet 1909-ben szerzett az Esztergomi Érseki Római Katolikus Tanítóképző Intézetben. Pályáját Budapesten kezdte. 1921-ben a Fejér megyei Bodajkon vállalt kántortanítói állást. Házassága révén került Kemenesaljárára. 1924. augusztus 7-től lett Celldömölk kántortanítója. 1928-ban az egyházi főhatóságtól igazgatói címet kapott, 1937-ben iskolafelügyelővé nevezték ki. Iskolai tevékenységén kívül értékes karnagy munkát is végzett. Ide kerülésekor átvette a Katolikus Legényegylet férfikarának vezetését. A felnőtt énekkarokon kívül saját iskolájának gyermekkórusát is ő vezette. A *Kis-Mária-Celli imák és énekek* c. imakönyv összeállítása is nevéhez fűződik. Az iskolák államosítása után még két évig tanítókodott a helyi állami fiúiskolában. 1950-ben nyugdíjba ment, de a kántorizálást haláláig, 1955. április 20-ig folytatta. www.cellbibl.hu/index.php?option=com.

*Kedves kegyhelyedre hoztuk el szívünket,
Jajjal-bajjal küzdő harcok életünket.
Tekintsd meg sorsunkat, lásd meg baját-bűjät,
Változtasd békére benső háborúját.
Ó kiscelli Szűz Mária, édesanyánk, pátrónánk,
Oltárodrol kegyes szívvel nézz le ránk.*

*Irgalmad hatalmát sokszor megmutattad,
Az elmerülőknék szent kezéd nyújtottad.
Minket mélység szédít, minket örvény rángat,
Emeld ki a vézből süllyedő hazánkat.
Ó kiscelli Szűz Mária, édesanyánk, pátrónánk,
Oltárodrol kegyes szívvel nézz le ránk.*

A Kiscellhez kötődő versek sorából kedvességével emelkedik ki VANYÓ ALADÁR TIHAMÉR (1905-2005) atya írása. A tudós bencés szerzetes a Szepes vármegyei Szomolnokon született és Pannonhalmán halt meg. A pesti piarista gimnáziumban SÍK SÁNDORNak, az egyetemen SZEKFŰ GYULÁnak volt a tanítványa. Tagja lett a Regnumnak és a Szekfü köré szerveződő munkaközösségnek, amelynek szerteágazó tudományos tevékenységén belül a magyar katolikus egyháztörténet-írás egyik csúcspontjának tekinthető évkönyv említendő meg. A kör intellektuális pezsgésének az emléke a Pannonhalmi Szemle húsz évfolyama, amelynek VANYÓ TIHAMÉR is rendszeres írója lett. Az 1929/30-as iskolaévben Celldömölkön volt segédlelkész és hitoktató. Idehelyezéséről a Kemenesalja 1929. évi 34. száma (augusztus 18.) tudósított. Az 1930-31, 1934-35 és 1968-69-es tanévben *Rómában* folytatott tanulmányokat. Innen, az Örök városból, a szent apostolok sírjától küldte köszöntését és áldását a celldömölki kegyhelynek, hogy „*napsugarat, vigasztalást, békességet, boldogságot* hozzon a hívők seregének.⁶⁰ A vers hála- és dicsőítő ének a Szűzanya szeretetéért, csodákban megnyilvánuló közbenjárásáért és tiszteletadás a zarándokok hite, imádsága által megszentelt földnek. A kegyelmeket közvetítő erő és a búcsújáró embereket ide vezérlő mély hit emeli a kis városkát a hatalmas Róma mellé, így lehet Mária áldást hozó városkája *kemenesi kis Rómává*.

*Máriának városkája,
patinás, kéttornyú templom
Harangzúgó, ének-búgó
Bájos tája:
Köszöntlek Sághegyalja,
Bár közöttünk nagy a távol,
Szent Péter és Pál sírjától.*

*Itt minden talpalatnyi föld megszentelt,
Vértanú-nyomok a föld fölött s alatt,
Szentek sírja a sok száz templom mélyén,
Szentek emléke a polgár-szobákban,
Szent Pétertől máig csodákat művel
Égi kegyelem s ember akarat!*

⁶⁰ VANYÓ TIHAMÉR: *Köszöntés Rómából /Celldömölk népének*. Róma, Magyar Akadémia, 1931. február 6. Megjelent a Kemenesalja 1931. február 24-i számában.

*De míg nézem, de míg járom
Rómát, s rajta elmélázom.
Nem felejt el a lelkem Téged,
Nem csügged a szívem Érted,
Kiscell a Kemenesháton.*

*Igaz: nincsen katakombád
S égostromló sok egyházad,
Igaz: elment nyomtalanul
Temelleted sok évszázad.
Igaz: szenteket nem adtál,
Kiket ismerünk, az Égnek,
Ó, Kiscell, ha akarnálak
Hű néven nevezni Téged,
Mégis nem hívnálak másnak:
Kemenesi kis Rómának!*

*A Te neved: porba írva
Sok ezer zarándoklábbal,
A Te szavad: égbe küldött
Sok dicsérő búcsúsének
A Te neved: bűnösöknek
Tisztult szívvel megjárt földje,
Szentegyházad küszöbénél
Tiszta csókok tüze ég,
S bent a szíved: a Szűzanya
Századokról századokra
Egyre adja, egyre osztja
Kegyelmed özönét.*

*Légy boldog és légy megáldott!
Hints tovább a kis kunyhókba,
Rába s Marcal-menti népnek
Napsugarat, vigasztalást,
Békességet, boldogságot.*

Szűz Mária városkája,

*Patinás kéttornyú templom
Harangzúgó, ének-búgó
Kedves tája:*

*Köszöntlek Kemenesalj kis Rómája
Nagy Rómából,
az Apostolok sírjától.*

MAGASI ARTÚR ERNŐ ⁶¹ (1903–1959) bencés szerzetes, paptanár, költő és irodalomtörténész volt. Celldömölkön született, 1939-ben a szülővárosában hitoktatóként és káplánként szolgált. A celli

⁶¹ Győr, Pápa, Esztergom és Sopron gimnáziumaiban huszonegy éven át volt tanár, emellett önképzőkori munkával is az irodalom szeretetére nevelt. 1934-40-ben egy évet hitoktató lelkészként Celldömölkön töltött. Bekapcsolódott a Katolikus Legényegylet kulturális munkájába és színpadi rendezőként is bemutatkozott. A tanítás, nevelés, gimnáziumi diákság pallérozása volt igazi hivatása, de munkatársa volt a Pannonhalmi Szemle című folyóiratnak is. Kéziratait a pannonthalmi könyvtár őrzi. Megjelent verseskötetei: *A vígság szekerén*

Szűzanyához számos versében szól, lírájában motívumként visszaköszönnek a kegyhelyhez kapcsolódó élményei. „*Hazajárok imádkozni*” – írja *A kristály és a kaméleon* c. kötetének egyik versében. Az érzelmekben munkáló, túlradó vallásos élmény idővel tudatos kötődéssé érlelődött, s a személyes, spirituális érintettség a versekben is szinte szükségszerűen visszaköszön. A papköltő-lelkipásztor igazi lélekköthőnra *Kiscellben, Máriánál* talál,⁶² a magyar nép kedves kegyhelyén. Ezt a szentélyt, ahogy a betlehemi jászolt annak idején, az egyszerű, hívő nép látogatja, lélektisztasága, a szentre irányítottasága élteti: „*búcsúsaid a betlehemi csordapásztorok utódnépe.*”

*Názáretben sem jártak hittél
Hozzád a szegény ács házába
főpapok, gazdagok, nagyurak,
hogy foglald őket is imába.*

*S kiknek az arany és a pompa,
a rang, a hír volt hön várt érték,
Kis Jézuskád okos tanácsát
s ártatlan áldását nem kérték.*

*Nem simogatták gyámolodnak,
Szent Józsefnek szelíd szakállát,
hogy adjon nekik békéjében
sötét gondot altató szállást.*

*Lásd Mária, mily egyformák
maradnak idők, emberszívek:
kerülnek, kik régen kerültek,
s hívek maradtak a jó hívek.*

*Búcsúsaid a betlehemi
csordapásztorok utódnépe,
őrangyalok által ébresztve
járul ma is csupán elédbé.*

*Te most se nézed, hogy ruhájuk
fakult, viseltes vagy foltos.
Neked most is a szív bíborja
s a lélek hermelinje a fontos.*

*És hogy a kéz, mely összekulcsolt
áhitattal kér, barna és kérges,
nem illemhiba, hisz tudod jól,
nem könnyen hajt a pór se térdet.*

*Ezrek éreznek jó Anyának,
s szívják magukba égi tejed,
hogy istállós maguk maradtán
az Úr is legyen, miként Veled.*

Királynénak is ők tisztelnek

(Somogyi Ernő álnéven, Győr, 1928); *A kristály és a kaméleon* (Esztergom, 1932). Tanulmányt írt *Harsányi Lajosról* (Esztergom, 1933). Történelmi arcképcsarnok. 1998.

⁶² *Kiscellben Máriánál*

*itt a földön, majd a mennyben
kegyelmed szent tallérjait szórd
nagyúsan hát eléjük Cellben.*

*Hadd érezzék, hogy otthon vannak,
hol trónod zsámolya székük,
hol bútól, bajtól hűn megvédve
megtalálják a menedéket.*

*De jaj, amíg bennük gyönyörködsz,
szánakozz a hiány okán,
s kérd fiad, hogy ama gazdag is,
hadd jusson át a tű fokán.*

A kötet szép költeménye a máriás lelkű Édesanya alakját idézi meg.⁶³

*Az édesanyám elment Máriacellbe...
Akkor fogadta, amikor engem szült,
mikor pap lettem, újra megfogadta,
hogy segítsen a tisztelendő Szűz...*

*Üres a kertünk és a sok virág,
mind kérdez, merre tünt el az Anyám
s a fecskék is furcsán körülrepkednek,
szeretnék tudni, hol van az Anyám...*

*Mert minden virág édesanyja ő,
délrelget, öntöz minden kis magot,
kényeztet minden bimbót s buzgón gyomlál,
hogy a palántát ne bántsák gazok...*

*Ismeri Anyám minden kis pillangó,
kedvét keresi minden éhes fecske,
s hogy meghálálják a kenyérmorzsákat,
dalolnak néki reggel, délben, este...*

*A stiglic-fészek az egresbokorban
nem érti, hol van, miért nem becézi,
hisz szerteröppent, felnőtt fiókáit
itt siratja, ha pihéit nézi...*

*Alkonyodott már, s az esti szellő
Csókjára várt, hogy szerteszét vigye
esti áldását messze négy felé,
piros szíve elszáll gyümölcsösihez...*

*De Édesanyám elment Máriacellbe,
alkonyi szellő hiába hívod...
- Valami furcsa érzés sajgult bennem
szívem nem kóstolt vizekből ivott...*

Árvaság ... hiába röppeni haza,

⁶³ Az édesanyám elment Máriacellbe

*s a szív hiába szent honvággal telve,
sohasem kap több anyai csókot, áldást,
mert örökre elment Máriacellbe...*

*Jajj de rossz lenne!!
Uram, én nem bírnám tovább,
hisz Téged is végig kísért a Szent Szűz,
míg beteljesült minden Golgotád...*

*Óh, milyen jó volt,
hogy Te várhattad égbe Szűzi Anyád;
elébe küldted örvendő dalokkal
az angyalok mind a kilenc karát...*

*Jézusom, add...
én hallhassak meg előbb, mint Anyám,
megtisztít engem utánam sírt könnye
és szentté szenderít a hosszú gyász...*

*Jézusom, add...
én várhassam az égbe jó Anyám,
hogy én nyithassam fel újjongva néki
örök Máriacell díszajtáját...*

A magyar vallásos-spirituális líra és máriás irodalom kiváló költőjének, HARSÁNYI LAJOSnak (1883-1959) a nevéhez két celli ihletésű vers is kapcsolódik. Papi szolgálata alatt többször zarándokolt el hívekkel a celli búcsúba, s a lelki élmény versbe szűrődve is megörökítődött. Életében is elválaszthatatlan volt a papi hivatás a költészettől, mely nem csak a kimondhatatlan kimondásának, hanem a hitre vezető egyik útnak is a lehetőségét kínálta szolgálatában. Gimnáziumi és papi tanulmányait Győrben végezte. 1907-től, pappá szentelése után Győrben, Vajszkán, Mosonszentmiklóson, Rábacsanakon, Szanyban volt káplán, majd az Eszterházy-családnál, Fertődön nevelőként és udvari káplánként szolgált.

A korában népszerű papköltő, SÍK SÁNDOR és MÉCS LÁSZLÓ kortársa fölfedezte a magyar líra számára a nyugat-dunántúli tájak, a Fertő-vidék költészetben addig rejtve maradt szépségét. Ahogy PETŐFI szabadság-szerelmének az Alföld, HARSÁNYI LAJOS világgépének a Hanság lett legfőbb táji hordozója: az ezüstkék tó-tenger, a bronzsínű, titkokat susogó nád, a fehér kócsag, a szagos hanyi virág számára Isten szépségének és emberszerető jóságának a beszédes tükre, mely a lélek mélyéig nyúl és imádatra szólít.⁶⁴ A táj maga az Isten-dicséret, „*egy nagy himnusz az egész Fertő tája.*” Ez a színpompás, impresszionista hangulatképekben, szépségében megjelenített vidék a földi élettérnek kijelölt haza is, a hely, ahol az ember az Istent imádatja. Égi és földi haza elválaszthatatlanul kapcsolódik össze lelkében-költészetében. A nádasok, lápok titokzatos, ősi, érintetlen tája a mélyen a magyar világot, a falusi élet tisztaságát is jelenti. HARSÁNYI LAJOS tájjellegű versei így a magyar sorsnak, a léleknek leheletfinom látteleivé is válnak. De nemcsak lírai kordokumentumok, realista helyzetképek a Fertő-vidékről, hanem lélekrajzok is, a magyar ember rendíthetetlen, életben megtartó hitének a kivallásai: bár ez a föld a szenvedés földje, de ezért a megváltás földje is. Krisztus értünk is meghalt, velünk is szenved az idők végezetéig. Ahogy Isten Fiának életében, úgy a magyarság történelmében sem a szenvedése az utolsó szó. A krisztológiai sorsazonosítás legtöbbször magára a szenvedésre, a passióra, a szenvedéstörténeti lényegre vonatkozik. A magyarság Isten szeretett, a szenvedésben magához emelt, így kiválasztott népe a történelem keresztútjain - engesztelő áldozatokat

⁶⁴ *Temetés a nádasban, Várlak, Ég a nádas, Elnémult kócsag*

vállalva – voltaképp a megváltás krisztusi művét folytatja. Így jelenik meg versirodalmunkban is hazánk a reformáció korától kezdve. A *Vers az Égi Asszonyhoz* című költeménye is sors-és hitköltészetünk szép vonulatába tartozik. A világháború után született, hosszú ideig kéziratban terjedt szöveg nem csak népével, az „árva, rongyos” néppel a szenvedésben sorsazonosságot felismerő és sorsközösséget vállaló költő „máriás jegyű” életének a dokumentuma, hanem a magyarság Mária iránti tiszteletének is lírai megvallása. Ez a tisztelet vezeti a hívő magyarságot a Mária-kegyhelyekre, hogy a szenvedését megértő, a legnagyobb fájdalmat átélő Édesanyával, az égi Asszonnal találkozzék. Ő a szószólója a népnek, közbenjáró szeretetének legékesebb bizonyítéka éppen a történelemben való megmaradásunk: *életmécsünk azért nem aludt ki, mert pislá lángját égi kezed óvta*. A kiscelli kegyhely nemzeti szentéllé, a magyarság mély máriás hitének élő, szép példájává lesz: *nem dicsérte senki nevedet úgy, mint a Bakonyban a celli bucsusok...*

*Most kell elmondanom,
mit eddig még nem mondhattam el én,
de lefutott a legszebb hullócsillag:
már túljutottam életem delén.*

*Elmondom hát, hogy zordon életemnek
Te voltál mindig élő csillaga,
titok voltál, az egyetlen öröm,
a tiszta szerelem maga.*

*A szőke méhek már neved dönögték
gyermekkorom kék gyermekablakán,
úgy tündököltél életem felett,
mint jégvert kert felett a hold talán.*

*Ezüst tükör volt arcod s benne néztem
kis mongol arcomat naponta,
hajadat Isten a roppant Takács
a felkelő nap aranyából fonta.*

*Az ajkad, áttetsző szőlőszem: piros ékkő
és lábaid alatt arany minden göröngy,
a kisdéd Jézus úgy függ karjaidban,
mint kagylóban a gyöngy.*

*Sokat szenvedtem én és árva népem
e baljós tájon egy évezred óta,
az életmécsünk azért nem aludt ki,
mert pislá lángját égi kezed óvta.*

*A francia, a lengyel és a belga
sok nagy bajában lábaidhoz csúszott,
de nem dicsérte senki nevedet úgy, mint
a Bakonyban a celli bucsusok...*

*Szeret a szél, a tenger és a Montblanc,
szeret a dörgő naprendszer az égen,
de senki nem szeret úgy téged, mint
én és az én kis árva, rongyos népem.*

Falusi lány c. derűs, kedves, évődő életképe népi szokást örökít meg. Az ünnepre sült kalács illata belengi a házat, az eladósorba lépett lány befont hajába kék pántlikát köt, arcát hóval mossa meg, frissen vasalt fehér ingvállat, zöld kötényt, fodros, lenge szoknyát ölt, jeles ünnepre készülődik, a celli búcsúba igyekeznek. Szokás szerint a leányok és a legények ünnep alkalmával kicsinosították magukat, így indultak a templomba: a leányok az imakönyv és a fehér keszkenő mellett egy szál bazsalikomot vagy rozmaringot tartottak a kezükben, vagy az illatos növényt az imakönyvükbe tették. A legények rozmaringot tűztek a kalapjuk mellé. Ezekről a virágoktól lett illatos az Isten háza, ezért nevezték a szentmisét a népi vallásosságban „szagos misének.” A boldog készülődés a találkozás örömeinek szól...

*Simára fésült szép haját
Két vastag ágba fonja.
Égszín szalagot fűz bele,
Úgy tornyosítja kontyba.
Az arcát mossa csillogó
Friss márciusi hóval.
A szomszéd Örsike néni
Kíváncsi és megszólal.*

*Talán muzsika lesz ma este s táncba készülsz, lelkem?
A lány mosolyog s rózsaként virít a csöppnyi telken.*

*Az új kalács friss illata
A konyhából kiárad.
A lány vasalja gondosan
Az ünneplő ruhákat.
Fehér ingvállat, zöld kötényt,
A fodros, lenge szoknyát.
Az Örzse néni rosszat sejt
S szól, mint ilyenkor szokták.*

*Csak nem legény van a dologban, hogy így öltözől, te?
A lány kacagva felnevet s pirulva néz a földre.*

*A kiskertben gyorsan letép
Egy gyenge rozmaringot.
A rozmaring az éjszakán
Harmatban fürdött, ringott.
A rozmaringot gondosan
Az imakönyvbe zárja.
Az Örzse néninek bizony
Eláll a szeme, szája...*

*Biztosan kéröd érkezik és mátkapántlikát hoz!
Nem, néni! Búcsúra megyünk – a celli Máriához!*

1947. augusztus 15. és 1948. december 8. között a Boldogasszony Évét ünnepelte a Magyar Katolikus Egyház. A szent időben különösen ádáz harcot folytatott a kommunista-ateista állam az Egyház, annak főpapjai, papsága, szerzetessége, intézményei, iskolái és hívei ellen. MINDSZENTY JÓZSEF bíboros, esztergomi érsek minden rendelkezésére álló eszközzel szállt szembe az ateista hatalommal. „Mi Isten ujját látjuk a történelmi eseményekben és ezért minden vész és vihar közepette meg nem szűnünk remélni. Sőt most hívunk fel benneteket arra, hogy amint őseink tették, töretlen bizalommal helyezzük sorsunkat Isten kezébe a Szűz Anya által. Ezért lesz az 1947/48-as év

*Boldogasszonyunk Éve.*⁶⁵ A Mária-év zarándoklatain és ünnepein több mint 4 600 000 hívő vett részt.⁶⁶ Szombathely főterén legalább 120 ezer ember hallgatta a bíboros atyát. De ugyanígy mutatkozott meg más vidékek lángoló hite is, annak ellenére, hogy a karhatalom megpróbálta megakadályozni ezeket a nagy búcsúkat. Zalaegerszegen, a bíboros atya volt városában ottlétekor nem engedélyezték a hangerősítő használatát a téren, zörögtek, kellemetlenkedtek, ahogy tudtak.⁶⁷ P. KOLLÁNYI FÜLÖP ferences atya ezt az erős hitet örökítette meg versben.⁶⁸ Iszonyatos volt a bosszú: államosították még 1948-ban a felekezeti iskolákat, karácsonykor letartóztatták MINDSZENTY JÓZSEF bíborost, megkínózták és koncepció perben elítélték. 1950-ben a szerzeteseket internálták, kolostoraikat államosították, működésüket lehetetlenné tették. Az Egyház a templom falai közé szorult. Az üldözések ellenére is megmaradt azonban sok-sok magyar hite és a Szűzanyához, a Magyarok Nagyasszonyához való ragaszkodása.

Az 1948-ban meghirdetett Mária-év ünnepeisorozatának egyik állomáshelye a kétszáz éves jubileumát ünneplő Celldömölk lett. *A kiscelli Mária-templom búcsúját* hagyományosan szeptember 12-én tartják. Az ünnep megzavarására a Belügyminisztérium kegyetlen forgatókönyvet készített. A helyszínt lezárták, száj- és körömfájás-járvány címén megtiltották a városba lépést, géppisztolyos, szuronyos rendőrök állták el az utakat. Szeptember 9-én kidobolták a kisvárosban, hogy a környéken agyhártyalob járvány lépett fel, orvosi szűrővizsgálat lesz 12-én, ezért a lakosságnak otthon kell maradnia. A messziről érkező zarándokok, akik nem tudtak a zárlatról, a földeken éjszakáztak, sokan pedig mezei utakon lopakodtak a templomhoz. Az ünnepeget a hatóságok a falak közé zárták, az épületet rendőrkordon vette körül. Amikor MINDSZENTY bíboros a szentmise végén harangzúgás közepette kilépett a templomból, rendőrautók szirénája hangzott föl, de a tömeg ünneplését és énekét nem tudták elnyomni. A tüzoltók az imádkozó tömegre szennyvizet locsoltak. MINDSZENTY azonban - mint Nagy Szent Leó Attila csapataival tette - eljűk lépett és megáldotta őket. Magáért beszél, hogy az utolsó hercegprímást végakarata szerint Mariazellben, a Szent László-kápolnában temették el: „*Ha számkivetésben halok meg, temessenek el ideiglenesen a máriacelli kegytemplomban [...] Ha Mária és Szent István országa felett lehull a moszkvai hitetlenség csillaga, vigyék testemet az esztergomi bazilikai sírboltba*” - írta. Máriacelli sírja a magyarok zarándokhelyévé, a kommunizmus elleni tiltakozás jelképévé, az emigrációba kényszerült magyarok találkozó helyévé is vált. MINDSZENTY JÓZSEF itt nyugodott 1991. május 4-ig.⁶⁹

⁶⁵ MINDSZENTY JÓZSEF: *Emlékirataim*. Budapest, Szent István Társulat, 1989.195.

⁶⁶ Uo. 201.

⁶⁷ KOVÁCS L. P. BÁNK: Magyarok Nagyasszonya. <http://www.kovacsbankofm.com/magyaroknagyasszonya.html>

⁶⁸ *Dombos Zala zengő dala Feléd száll most, Boldogasszony a Te neved, Legyen áldott. Édes anyánk, árva néped Leborulva hódol néked és könyörög. Könnyes Zala kérő szava Legyen kedves, Nézd, a szemünk könnyeinktől Mindig nedves. Édes anyánk, árva néped Leborulva hódol néked És könyörög. Hívő Zala színe – java Eljött hozzád, S gyermekeid tenyerükben Szívük hozzák. Édesanyánk, árva néped Leborulva hódol néked És könyörög. Hálás Zala elvisz haza Szívbe zárva, S ha szenved is, nem lesz többé E nép árva: Édesanyánk, árva néped Leborulva hódol néked És könyörög.* Idézi KOVÁCS L. P. Bánk: Magyarok Nagyasszonya. <http://www.kovacsbankofm.com/magyaroknagyasszonya.html>

⁶⁹ Sírkövét 1976. V. 30-án mintegy 3 ezer magyar zarándok jelenlétében áldották meg. Felirata: Josephus Cardinalis Mindszenty primas Hungariae MDCCCXCII - MCMLXXV. Vixit et vivat pannoniae sacrae (Mindszenty József bíboros, Magyarország primása 1892-1975. Élt és él a szent Pannóniáért). Jobb oldalán a koronás magyar címer, a bal oldalon Mindszenty bíboros címere. A tábla felirata: Ez a márványkő fedi most - míg a felszabadult haza földjébe megtérhet - Mindszenty József maradék porait. Született Csehimindszenten 1892. március 29-én; pappá szentelték Szombathelyen 1915-ben, négy év múlva Zalaegerszeg plébánosa, majd 25 év után veszprémi püspök; 1945-ben esztergomi érsek, Magyarország bíboros hercegprímása. Helytállt Istenért, Egyházért és szenvedő népéért. Az elnyomó hatalom kétszer vetette fogságba, 1949-ben pedig életfogytiglani börtönre ítélte. Bilincseit 1956-ban a felkelt nép verte le. Miután a szovjet erőszak leigázta az országot, 15 évig az Amerikai Egyesült Államok budapesti követségén kapott menedéket. Engedelmségből vette magára a számkivetés nehéz

Özv. KOVÁCS SÁNDORNÉ BELLA MATILD⁷⁰ is részt vett csapodi zárándokokkal ezen a szenvedésekkel és borzalmakkal teljes 1948-as búcsún. A szörnyű eseményeknek versben állított emléket. Szokásosan gyalog indultak el, de az ávósok járványra hivatkozva visszazavarták őket. Vonattal próbáltak Celldömölkre jutni, a zsúfolt szerelvényre az ablakokon át másztak be. Minden nehézséget vállalva értek el a kiscelli Szűzanyához. KOVÁCS SÁNDORNÉ fogadalomból élete végéig minden évben elzarándokolt a kiscelli búcsúba, 1993-ban halt meg.

*Kiscellnek ősi templomában, készül népünk ünnepet várva.
Boldog ünnep, nagy lesz ára, főpapunk jó, hogy megáldja.
Készül népünk, alig várja, hogy lássa őt Máriája.
Ám de künn a nagyvilágban, irigy lett a kormánypártja.
Fáj neki, ha népét látja, miként hódol Máriának.
Rettenetes bosszú hajtja, és a népet megzavarja.
Törvény nevében szólítja, puskatussal űzi-hajtja.
Nem tudja a szegény balga, Isten felett nincs hatalma.*

*Halkan száll a Szűz fohásza Cellnek fényes templomában.
Fényesebb lesz szent orcája, kín és öröm általjárja.
Karján ragyog Jézuskája, szállás lesz az Isten háza.
Éjszakának éjszakája lehull az Úr templomára.
A trónusán Isten báránya ki van téve imádásra.
Száll a hála hozsannája, megtelt az Úrnak háza.
Szeptemberi éjszakában virraszt Árpád unokája.
Lehajol a pap szavára, hódol szívből Ég urának.
Fáradt testét nem sajnálja, nem pihen le éjszakára.*

*A kegytemplom csendes, néma, ígét mond a papnak ajka.
Tanít, buzdít, lelke szóla, a szenvedőt kézen fogja.
De egyszer csak, jaj, mi volt a velőt rázó sikoly hangja??
Sikoly hangzik újra-újra, itt a böszült farkascorda.
Zörren a vasfegyver rajta, az imádkozó népet hajtja.
Sötét ez a szép éjszaka, a hős magyart betakarja.
Hányat vitt már el a zsanda, ki tudja, hogy hova.*

*Ez a rémes éjek éje véget nem ér talán soha.
Vajha mégis megvirradna, mi lesz e kis népnek a sorsa?*

*És az óra halad kínban, meghasad a hajnal rajta.
Szűz Mária neve napja, szegény magyar megsiratja.
Hajolj le szép Szűz Mária, vedd e népet karjaidba.
A rózsaszín hajnal pírja szent áldásod ide hozza.
És a rabok fáradt ajka imát rebeg a hajnalba,
Szól a csengő, száll a hangja, az Úr magát étkül adja.
Míg a templom áhítatban, kívül ott jár a sok zsanda.
Harci mezben mit akarhat, hisz nekünk csak olvasónk van!
S egy éjszaka fájó kínja sötétben ül az arcokban.*

*Mózes égő csipkebokra, szállj le közénk békét hozva.
Szomorú a templom papja, kéri, hogy a nép távozna.
Lehet talán úgy két óra, lesz-e ünnep, ő nem tudja.
De a sötét kín lesújtja, népéért van nagy izgalma.*

keresztjét, s aggastyánként lett a világban szétszórt magyarság hű pásztora és igaz atyja. Meghalt Bécsben 1975. május 6-án.

⁷⁰ KOVÁCS SÁNDORNÉ BELLA MATILD: *Ha hív a Szent Szűz!* Celldömölk, 1948. szeptember 12.

*Azért kéri, hogy távozna, lelke bosszút nem óhajtja.
Lassan a nép mintha fogyna, tágas a templom hajója.
Aki elment, van gond arra, hogy ne jöjjön többé vissza.
Megérkezik-e a főpap? Tán valami érte volna?
Már egy órát tovahalad a kitűzött időpontra.*

*De mégis jó! Itt a főpap, szennyes vizet szór a zsanda.
Szól a harang, itt a papja, hős lesz a nép, aki várja.
Telve van már Cell temploma, Mindszentjét itt fogadja.
Áldást oszt a szíve s karja, úgy vonul be a templomba.
Most a magyar megmutatja, nincs erő, mely visszatartsa.
Térdel a nép buzgó imában, hozza könnyét Máriának.
Most a főpap hó imája száll az oltár magasába.
Szeretetről szól az ajka, hogy ölelne mindkét karja.*

*Felajánlja – így mondja – népe könnyét, ha elbírja.
S ha leroskad, mert nem bírja, népéért lesz áldozatja.
Fáj neki a kormány szava, nemes lelke tiltakozna.
A nagy hős szavát beváltotta, áldozat ő, népe tudja.
Kiscell fényes templomában a nagy ünnep végét járja,
Büszke a nép hős papjára, kéri Istent, hogy megáldja.
Ha a szent Szűz hívja, jönni fog, ha lesz is ára!*

(KUPI) HARANGOZÓ MIKLÓS,⁷¹ az életét Celltől távol élő költő verseiből az ősigazság csendül ki: az idegen föld bár nagy lehetőségeket adhat, ám az ember a „büszke csúcsokon” sem felejt el az őt elindító, mindig hazaváró szülőföldet. A kötődés a szívben gyökerezik, hogy igazi küldetését Istentől kijelölt helyén töltsse be az ember... *Zsoltár* és *Kiscell egén* c. versében a régi kegyhely lélekmegszólító titkát vallja ki: ide, az ősi szentélybe Mária hívja vissza a világba szétszóródott fiait. Itt mintha megállt volna az idő: a *barna harang*, az *alkony*, a *rend a régi* – csak az ember lett „*sárba tapadó*.” Mária ugyanúgy, a világ végezetéig *hív...*, *kér...*, *vár...* *őrzi a város egét...* A világban megfáradt zarándokot áldással fogadja vissza.

*Elindultam tőled, megérkeztem hozzád.
Felettünk a hegynek csendes berkei.
A friss rét az égre táguló mennyország,
s rajta a virágok: Jézus versei.*

*Büszke csúcsok élén lankáidra vágytam,
fogadd be a fáradt, bús zarándokot!
Eleget szédültem már a nagyvilágban,
megpihennék most, ha adnál rá okot.*

*S hogyha mégse menne, hogyha tévedés volt,
és soká maradni gyilkos egy helyen,
mondd, hogy itt is, ott is táguló az égbolt,
s mindig visszavársz a régi kegyhelyen!*

⁷¹ *Etűdök egy elhangolt zongorára. Harangozó Miklós versei. 2004.*

Kiscell egén

*Kiscell egére szürke galambok
szállnak az esttel, s rebben a szív:
szólnak a szélben a barna harangok,
rég a dallam, Mária hív.*

*Ásít az ásó, csendes az ostor,
alkonyi fényben a két kicsi tér,
suttog a kedves, sárga kolostor:
hozd el a lelked, Mária kér.*

*Szép libasorban jönnek a hívek,
mozdul a csendes, nyári határ.
Ünnepi gúnyák, ünnepi szívek,
nincs szomorúság: Mária vár!*

*Merre ma mindez? Hol van a mű,
és mért nem akarjuk a régi regét?
Nem csodaszép, hát nem gyönyörű,
hogyan őrzik a város egét?*

*Megvan a templom barna harangja,
megvan az alkony, megvan a rend.
Elnyeli végleg az éjszaka hangja,
Vagy ha akarjuk, győzhet a csend?*

*Kiscell egéről küldik az áldást,
s bár ma a talpunk sárba tapad,
Mária őrzik az ős-csodavárast.
Nem kell, hogy elhidd. Csak ne tagadd.⁷²*

Az 1740-es évektől hatalmas számban Kiscellbe zarándokló búcsúsok ellátására felépült az első vendégfogadó. A templom északi oldalának közelében sorakoztak a bábosok, a szentképeket, gyertyákat és egyéb kegytárgyakat árusítók bódéi és házai. Az idetelepülők nagyrészt német származásúak voltak, foglalkozásukat tekintve vendéglősök, kereskedők és iparosok. Az 1760-as években kb. huszonöt ház állt a templom közelében. HARANGOZÓ MIKLÓS⁷³ apró életképekből építkező verse ebbe a korba visz vissza.

Kis-czelli búcsú, 1766

*Hozott Isten nálunk, sok fáradt zarándok!
Étel-ital szállást itt ugyan találtok!
Messziről világlik már a templom tornya,
Ott lakik a Szent Szűz, s lészen rátok gondja!*

⁷² HARANGOZÓ Miklós: *Háttal a holdnak*. Harangozó Miklós versei. Celldömölk, 2011.

⁷³ (Kupi Miklós) Írói nevén HARANGOZÓ Miklós „tizenöt éve él New Yorkban. Utazásai során eljutott távoli országokba, Kína, Egyiptom, Mexikó, Hawaii, Itália, Görögország, Anglia, Puerto Rico élményvilága formálta gondolkodását.” Jóna Judit ajánlása a szerző *Etűdök egy elhangolt zongorára c. magánkiadásban*, 2004-ben megjelent kötete elé.

*Bünterhes lelketek lábához vigyétek,
S Tőle föloldozó áldását vegyétek!
Meggyógyul a fájás, elmúlik a nyűség,
Hogyha szívetekben érdemes a hűség!*

*S ha majd Máriánkat szépen köszöntétek,
Illendő imákkal Őtet illettétek,
Lépjetek ki akkor Kis-Czell városába,
Ki a koraőszi, nyájas éjszakába,*

*S ott, a klajstrom mellett, bármi is az óra,
Rátaláltok majd a Szarvas Vigadóra,
Ahol Patzold Uram kurjanó torokkal
Kínál majd a hűvös, jó sági borokkal!*

*S kicsit távolabb, a Szenthármasság téren
Már a Szöllő Korcsma világlik az éjben,
Ottan Wenczler János árul vacsorákat,
S nála kaphatjátok a legjobb tubákat.*

*S ott a Vörös Ökör, ahol Pándits János
Uram a tisztessen megőszült korcsmáros,
Az is bőkezűen méri ki a rumot,
De vigyázz, ne csinálj mégse skandallumot!*

*S innét ha menni köll, ott van még a Bárány,
Ahol két kupát kapsz egyetlenegy árán,
Meg az Angyal Csárda, ahol jól zenélnek,
S egészen hajnalig járnak a legények.*

*S hogyha fáradt tested vágya nyogovásra,
Kapsz egy jó szobát a tágas Koronába,
Vagy, ha az erszényed könnyebb pár garassal,
Be köll akkor érned a Fekete Sassal.*

*S reggel, ha ébrednél renyhe kábulatba,
Ímelygős, fejfájós, rusnya hangulatba,
Elballaghatsz majd az utca legvégére,
Capelláris Uram kávémérésébe.*

*Aztán átöltöztvén a jobbik ruhádba,
Sétálj vissza újra a Szűz templomába,
S miután meggyóntad az előző estét,
Tisztán vedd magadhoz Krisztus Urunk testét.*

*S végül áldott szívvel indulj az utadra,
Emlékezve minden boldog pillanatra,
Melyeket megéltél Kis-Czell városában,
Hétszázhatvanhatnak September havában*

Nagymáriacell-Dénesd-Kismáriacell kegyhelyét egymáshoz köti a történelem és a Szűzanya iránti mély szeretet. Az ausztriai Máriacell, a magyarok ősi, szeretett zarándokhelye PROHÁSZKA OTTOKÁR emlékezetében is él. A kegyhely szépsége és a lélek mélyéig ható, megszólító üzenete egy csodálatos esszében kap hangot.

„Mily hangulattal megyek hát Máriacell felé? [...] Két szóval jelzem: én haza megyek. Lélekkel járok ott, mely hegyről-hegyre száll, hogy a legfölségesebbet elérje. Sziklák közt bolyongok s anyai keblet keresek. Lélekkel járok ott, mely zárt kertbe hatol, hogy a legszebb liliomot lássa. Nem is járok, kúsom; a természet szépségein, mindmegannyi fokon fölfelé iparkodom; a tört sugarakat egybeolvasztom; a szétszórt színeket, a csillámot, a vonalak harmóniáját összegyűjtöm. A Szent Szűz arcára gondolok!

Ez a szép természet nekem csak keret; hegy, völgy, patak, szirt, erdő, balzsam, illat, felhő, napsugár- nekem csak keret. E keretből néz reám az én Anyám.

Máriacell Anyám háza! Bár cella csak, mégis ragyogó, színpompás, szivárványos; szebb, mint bármely palota. S ezt a cellát ide építette a Szent Szűz; ez az ő nyaralója. Ide vonult el, messze a várostól, gyáraktól, a zúrvartól. Kivonult Babilonból s épített magának egy függőkertet magasan a tenger fölé; hegyek a bástyái s szirtek az oszlopai. Elzárt kertet épített itt, hűs, illatos, balzsamos kertet, s andalog benne, s akarja, hogy aki hozzá jön, úgy jöjjön, mint haza, úgy jöjjön, mint a Szent Szűz gyönyörűségének kertjébe.

E szép vidék illata, a meg nem mételyezett, a tiszta természet, a természetes őserő, s azontúl a bensőség, az áhítat, a kegyelem . . . ezt érezni kell. E szép vidék illata az, hogy ez egy darab szent föld. E szép vidék illata a gyermeki érzület az Istenanya iránt, ki itt otthon van. Itt pogányság nem lakott. Ide az ember már mint keresztény jött.”⁷⁴

Az Őreg Czell kisugárzását mutatja, hogy kegyszobrának másolatával számos helyen találkozunk. A stájerországi Mariazellben kialakult kultusz formálta és mintát adott a magyar búcsús szokásoknak és gyakorlatnak. A kegyhelyen megjelent ponyvák, legendák, énekes füzetek, egyéb nyomtatványok is mintául szolgáltak, motívumai rendre-sorra fölbukkannak a magyar anyagban is.

Kiscell kegyhelyének különlegessége, hogy nem csak a szobor, hanem az egész templom is a máriacelli mintájára épült, s a KOPTIK ODÓ által meghonosított tisztelet is számos szállal kötődik a mintaadó anyakegyhelyhez. Különféle akadályoztatások esetén a dunántúli hívek idesereglettek, és a templomban ugyanúgy elhelyezték fogadalmi tárgyaikat, mint az eredeti celli Szűzanya szobránál. Ez a szoros szakrális kapcsolat is magyarázhatja, hogy két, eredendően az öregcelli hagyományhoz köthető vers a kiscelli irodalomban is helyt kapott.

Búcsús emlékeket idéz KOCSIS LÁSZLÓ (1891-1973)⁷⁵ papköltő verse,⁷⁶ mely a kiscelli ihletésű lírai termés közé is bekerült. A lelkipásztor többször vezette híveit a celli Máriához, Öregcellbe és Kiscellbe is. Egy verse a stájerországi kegyhelyre zarándokló magyarok szokásait örökíti meg. A kora

⁷⁴ PROHÁSZKA OTTOKÁR: Magasságok felé. Szent István Társulat, 1928. 52.

⁷⁵ Kocsis László a Vas megyei, Rába-vidéki Szócén született 1891-ben és Pécsen halt meg 1973-ban. Szombathelyi premonstrei gimnazista, amikor 1909-ben megjelent első verseskötete. 1911-ben lépett be a veszprémi szemináriumba, de a költészettel nem hagyott föl, álnéven publikált a Veszprémi Hírlapban. Egyre kínzóbbnak érezte azonban a választás terhét: pap legyen-e vagy költő. 1913-ban elhagyta a szemináriumot, de egy év múlva Pécsen folytatta tanulmányait. 1916-ban pappá szentelték. A papi szolgálat dél-baranyai kis falvakba szolgált: Mecsekszabolcs, Magyarkeszi, Vásárosdombó, majd Dombóvár, Pécs és Újdombóvár lettek állomáshelyei. 1950-től haláláig Pécsen szolgált a székesegyház kanonok-plébánosaként.

Kocsis László mintegy félezer költeménye nyolc önálló kötetben jelent meg. Lírája a magyar költészetnek abba a vonulatába illeszkedik, amelyet Mécs László, Sik Sándor és Harsányi Lajos neve fémjelez. Kötetei: *Rőzsélángok*. Versek. Szombathely, 1909. (Ősz Ivánnal közösen). *Kolostori csend*. Versek. Pécs, 1917. *Ferenc virágos kertje*. Versek. Dombóvár, 1923. *Aranyampolna*. Versek. Dombóvár, 1925. *Szent Ferenc miséje*. Versek. Pécs, 1928. *Mindennapi kenyerünk*. Versek. Pécs, 1931. *Két külön világ*. Versek. Bp., 1937. *A dóm*. Versek. Pécs, 1938. *Falum képeskönyve*. Versek. Bp., 1942.

⁷⁶ *A bot, mit hoztak Őreg Cellből*. Falum képeskönyve, 1942

tavaszi munkák utáni lázas készülődést, a „fekete vasárnap előtti” indulást, a fáradságos, küzdelmes utat és a boldog megérkezést Nagyszerdán. A búcsúok Mária áldását hozták a magyar falu népére, imádságukra életre kelt a természet, szárba szökken a vetés, béke és öröm töltötte be a tájat. Mária mosolya ragyogta be az életüket. A kegyhelyről hozott celli bot pedig a Szűzanya szeretetére emlékeztető jellé, a remény jelévé lett.

Hagyományos máriacelli búcsústárgy volt a 120-130 cm hosszú, esztergálással készített, keresztel végződő bot, amelyre gyakran szentképeket, érméket rögzítettek, férfiak és nők is vásárolták maguknak. A kedves emlék felidézte a kegyhelyet, a személyes élményeket és utalt a fáradságos zarándoklatra is.

*Fakopács fürgén kopácsolta
Almafák zuzmós derekát,
Palánták kerti ágyásokban
Várták a május sugarát,
Zöldellő tenger a határban,
Rábánál ezüst jegenyék.
Íme az indulás plakátja:
A celli búcsút jelezték.*

*Március óta verítékkal
A földnek adták erejük.
Isten teríti terítékkal
Ezután, ez volt halk hitük,
Meg a fájdalmas, az Öreg Cell
Nagyasszonya, a kékruhás.
Bár messze van, éghez oly közel,
Egy kis égi kirándulás.*

*Mi kellett, meglett. A tarisznya
Két hétre való kenyeret,
Mákos kalácsot, forró zsírba
Sült pogácsákat rejteget.
Előkerült a téli bunda,
Nagykendő, nap is nevette,
Az ember, ha a celli botra
S bottal vállára vetette.*

*Szombaton hajnalban mentek el,
Fekete vasárnap előtt,
Proseccióban, feszülettel,
Piros zászlóval mentek ők.
Harangok zúgtak, zsenge földünk
Harmatosan nézett rájuk.
A Dombnál tőlük elköszöntünk,
Csókoltuk botjuk, ruhájuk.*

*Hol járhattak? Kevés volt oda
Tudásunk lombja. Elmentek
Öreg Cellbe, a Szűz megmondja,
Hegyen túl merre menjenek.
Nem is rettegett gyerek-eszünk,
Az öregek se aggódtak,*

*Rétünk, rozsunk, nyírfánk, füzesünk
Azóta jobban hajtottak.*

*Kiskertek, szérük almafái
Nyoszolyólánynak öltöztek,
A föld nem ér rá nyögni, fájni,
Csak örült a langy esőnek,
Arasznyit nőtt a búza szára,
Gyepük mentén, a megyelen
Kökénybokor fehér ágára
Madár szállt, hogy énekeljen.*

*Így várt falunk az Öreg Cellbe
Zarándokló magyarokra,
Míg ők küzdöttek hó-hegyekben,
Botjukat marokba fogva,
Meg-megálltak, mérték a havat,
Rovással rótták botjukra
S sóhajtottak minden hegy alatt:
Az ég, a Szűz de messze van.*

*Nagyszerdán hozta lovas Huszár
A hírt s falumon úgy úszott
Át ez a hír, mint a napsugár:
Jönnek a celli búcsúsok!
A senyvedő a szalma almot,
Az asszony hagyta tűzhelyét,
Ég kigyújtott milljó csillagot
S templomunk minden gyertyafényt.*

*A város-úton mint a hadtest,
Mint a győztes, úgy hömpölygött
Éneklő falum, dalolt az est,
Nagyasszony a felhők fölött
Mosolygott kéken a határra,
Mosoly zengett az énekből
S mosolyból reményt dirigált a
Bot, mit hoztak Öreg Cellből.*

ENDRÓDI SÁNDOR (1850-1920) korának ismert és elismert költője, nevét gazdag és sokoldalú, úttörő jellegű irodalmi munkásság is fémjelzi: kiváló fordító, Heine-művek magyarra ültetője, a Petőfi-kutatás elindítója, neves antológia-szerkesztő. Hazaszeretettől lángoló kuruc nótáival a kor legnépszerűbb alkotói közé került, virtuóz, megújulni tudó, képgazdag, egyéni hangú költészete közönséget és kritikát is elragadott, vallásos költészetével ⁷⁷ a líra nyelvét spiritualizálta. Stílusára jellemző a népdalhatyomány, a heinei érzelmes-ironikus könnyedség, a romantika pátoszának és az impresszionizmus színeinek ötvözése. Inspirálója a ballada, a legendavilág, amelyet új színnel, korába olvasható üzenettel gazdagít.

A celli búcsú népi motívumokra épülő, balladás ritmusú verse a Mária közbenjárására történt csodát mondja el, egy tanító jellegű, érzelmekre ható, ponyván terjedő népszerű történetet ír át. Jóllehet az ének a „Nagy Mária-Czellben” történt csodát verseli meg, a kiscelli búcsúskiadványokban is szerepel.

⁷⁷ Vallásos verseinek kötete: *Isten felé* (1901)

*Mélyseges erdők sűrűjén
Magányos út vezet;
Az úton egy szegény, erőtlen
Asszonyka lépeget.*

*Gonosz hely, rabló nép tanyája
Az est is éjre vált
Megállj! hangzik a sűrűségből
S a sápadt nő megáll.*

*Kibuknak nyolcan is s előlép
A rabló nép ura:
Hová ballagsz te sápadt asszony?
A celli búcsúra.*

*S mit viszel a celli Máriának?
Mutasd a kincseket!
Ó nem viszek én semmit néki,
Csak tiszta szívemet!*

*Fogják, motozzák: mindhiába,
Szegénynek semmije!
Elő, elő hát szívét, hogy
Igazán hadd vigye!*

*Melléből éles, gyilkos késsel
Kitépik szívét,
Azután kötényébe dobják:
Most indulj és vigyed!*

*S az asszony ó csodák csodája-
Nem hull a földre, nem:
Köténykékjét kezébe fogva
Megindul csöndesen.*

*Arcán a holtak sápadtsága,
Ruhája tiszta vér
Az égen hajnal pírja reszket,
Amikor Cellbe ér.*

*De hallga! Mi zszibong a légben?
Hang, milliónyi hang!
Cellben magától megszólamlík
Zeng-bong a sok harang.*

*A pap miséjét abbahagyja.
Fölkelnek a hívek
Mindenkit egy érzés ragad meg,
Mindenki megy, siet.*

*S égő gyertyákkal, szent zászlókkal
Tódulnak kifelé,
Ki szívét hozza Máriának:
A véres nő elé.*

*Könnyel fogadják, védve hozzák
Az Úr házába őt,
Hol végre összerogy szegényke
A drága Szűz előtt.*

*A Szűzanyának márvány szobra
Az oltárról lelép,
Kezébe veszi halk fohász közt
A jó asszony szívét.*

*S míg könnytől, vértől ázva, fázva,
Félholtan fekszik ott;
Ím mellén forradás se látszik
S belül a szív dobog!*

*Az ámulattól, a csodától
Meghatva áll a nép,
Ragyogó díszbe öltözködve
Új pap mond új misét.*

*És szinte fel az égig harsog
A hálaadó ima:
Hozsanna néked, Isten anyja,
Áldott Szűz Mária.*

A kiscelli Mária-tisztelet élményéből született versek különböző korszakok lélekdokumentumai. Hitből fakadtak és hitre vezetnek, így - SZENT II. JÁNOS PÁL pápa szavaival - nagyon értékes utat jelenthetnek a hit horizontján is. Ám minden művész közös tapasztalata az is, hogy áthidalhatatlan a különbség a mégannyira sikerült mű és a misztérium fölülmúló tökéletessége között. Mindaz, amit képben, zenében, versben vagy bármi alkotásban kifejezhettek, csak árnyéka annak a ragyogásnak, ami lelki szemek előtt néhány pillanatra föl villant. „*A hívő nem csodálkozik ezen: tudja, hogy néhány pillanatra beletekinthetett a fényesség azon mélységébe, melynek ősforrása Isten. Kell-e csodálkoznunk rajta, ha a szellem oly elfogódott lesz, hogy csak dadogva tudja kifejezni magát? Leginkább a művész kész arra, hogy beismerje korlátait és magáévá tegye Pál apostol szavait: „Isten nem kézzel épített templomokban lakik...”*”⁷⁸ Soha ne feledjük: a művészet elvezet, de csak a hit vezet be a misztérium világába. „*Sem a művészet, sem a tudomány nem viszi el a szellemet a végső valósághoz: csak a megtestesült Ige.*”⁷⁹

⁷⁸ SZENT II. JÁNOS PÁL pápa a művészekhez írt levelében 1999. április 4-én

⁷⁹ P. EMMANUEL önmagáról. Összeállította, fordította és a bevezetőt írta Szabó Ferenc S.J. Szent István Társulat, Budapest, 1995. 58.